

STUDIJA

POSTOJEĆEG OKVIRA ZA KORIŠĆENJE HIDROPOTENCIJALA RIJEKE MORAČE

Eksploatacija hidropotencijala rijeke Morače je pitanje koje spada u domen upravljanja prirodnim resursima i tiče se kako razvojnih dokumenata (strategije, planovi) iz više oblasti (energetika, vodoprivreda, ekonomija, ekologija i zaštita životne sredine), tako i legislative koja uređuje te oblasti. Iako postoji obimna projektna i planska dokumentacija za izgradnju sistema od četiri velike hidroelektrane na Morači, nije se pristupilo realizaciji projekta jer na tenderu iz 2011 godine nije dostavljena nijedna ponuda. Cilj ovog dokumenta je analiza zakonskih, strateških, prostorno-planskih i ekonomskih dokumenata koji formiraju okvir za realizaciju projekta eksploatacije hidropotencijala Morače, kao i dodatnih socio-ekonomskih pitanja koja se mogu javiti tokom njegove realizacije a nijesu ušla u okvir pomenute dokumentacije.

1. VAŽEĆA LEGISLATIVA

Eksploatacija hidroenergetskih resursa vrši se kroz davanje koncesija, oblast koja je uređena većim brojem zakona i podzakonskih akata koji se odnose na uslove davanja na korišćenje prirodnih resursa u državnoj svojini, njihovu adekvatnu valorizaciju i mehanizme zaštite javnog interesa:

1.1 Koji zakoni, propisi i akti regulišu korišćenje hidropotencijala?

- **Zakon o koncesijama** („Sl. list Crne Gore“, br. 08/09 od 04.02.2009)
- **Zakon o vodama** („Sl. list Crne Gore“, br. 27/07 od 17.05.2007)
- **Zakon o energetici** („Sl. list Crne Gore“, br. 28/2010" od 14.5.2010)
- **Zakon o uređenju prostora i izgradnji objekata** („Sl. list Crne Gore“, br. 51 od 22.08.2008, 40/10, 34/11, 47/11, 35/13, 39/13)
- **Zakon o eksproprijaciji** („Sl. list Crne Gore“, br. 55/00, 12/02, 28/06, „Sl. list Crne Gore“, br. 21/08 od 27.03.2008)
- **Zakon o državnoj imovini** („Sl. list Crne Gore“, br. 21/09 od 20.03.2009, 40/11 od 08.08.2011)
- **Zakon o životnoj sredini** („Sl. list Crne Gore“, br. 48/08 od 11.08.2008)
- **Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu** („Sl. list Crne Gore“, br. 80/05 od 28.12.2005)
- **Uredba o bližem načinu sprovođenja postupka javnog nadmetanja u otvorenom i dvostepenom postupku davanja koncesija** („Sl. list Crne Gore“, br. 67/09)
- **Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra ugovora o koncesijama** („Sl. list Crne Gore“, br. 47/09 od 24.07.2009)
- **Pravilnik o kriterijumima za izdavanje energetske dozvole, sadržini zahtjeva i registru energetskih dozvola** („Sl. list Crne Gore“, br. 49/2010" od 13.8.2010)
- **Pravilnik o vrstama i klasifikaciji postrojenja za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i visokoeфикаsne kogeneracije** („Sl. list Crne Gore“, br. 28/11 od 10.6.2011)
- **Pravilnik o visini naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i kogeneracije u 2015. godini** („Sl. list Crne Gore“, br. 4/15 od 28.1.2015)

1.2 Na osnovu čega se daje koncesija za korišćenje hidropotencijala?

- Koncesije se daju **na osnovu godišnjeg plana koji donosi Vlada nakon javne rasprave koju sprovodi nadležni organ za odgovarajuću oblast**. Planom se utvrđuju područja - lokaliteti, odnosno oblasti u kojima će se davati koncesije, predmeti koncesija, rokovi za objavljivanje javnih oglasa za davanje koncesija (Član 7. Zakona o koncesijama) i na Zakonom propisani vremenski rok (Član 8. Zakona o koncesijama)
 - U specifičnom slučaju hidroelektrana na Morači, umjesto plana davanja koncesija utvrđen je Akcioni plan implementacije Strategije razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine za period 2008 – 2012 koji sadrži navedene elemente propisane za Plan davanja koncesija.
- Nadležni organ izrađuje **koncesioni akt** čiji sadržaj definiše Zakon i uz koji prilaže analize ekonomske opravdanosti ostvarivanja javnog interesa davanjem koncesije, procjene rizika kao i izvještaj sa javne rasprave (Član 18. i 19. Zakona o koncesijama).
 - Koncesioni akt za izgradnju HE na Morači usvojen je **9.11.2010** nakon javne rasprave.

1.3 Da li postoji još načina da se ustupi pravo na korišćenje hidropotencijala?

- U slučaju da se putem izdavanja energetske dozvola ili davanjem koncesija ne može obezbijediti planirana dinamika izgradnje energetskih objekata predviđena Strategijom razvoja energetike, Akcionim planom, odnosno programom razvoja i korišćenja obnovljivih izvora energije, Vlada na predlog Ministarstva može da objavi **javni oglas za izgradnju energetskih objekata** – Član 65. Zakona o energetici
 - Javni oglas za pretkvalifikaciju je objavljen 26.02.2010 i do 30.04.2010 se kvalifikovalo četiri od pet prijavljenih kompanija. Tender je objavljen 24.05.2010 i pošto u roku za dostavljanje ponuda (30.09.2011) nijedan kvalifikovani ponuđač nije dostavio ponudu, Vlada je **10.11.2011 proglasila tenderski postupak neuspjelim**.

1.4 Ko su predlagači u procesu davanja energetske koncesije?

- Prema Zakonu, postupak za davanje koncesija pokreće **nadležni organ** izradom koncesionog akta, a može se pokrenuti **i na inicijativu zainteresovanog lica** (Član 17. Zakona o koncesijama)
 - Za hidroelektrane je nadležno **Ministarstvo ekonomije**

1.5 Ko su donosioci odluka o davanju energetske koncesije?

- Odluku o davanju koncesije na predmetu koncesije na kojem svojinska prava i ovlašćenja vrši Crna Gora donosi **Vlada**; odluku o davanju koncesije na predmetu koncesije na kojem svojinska prava i ovlašćenja vrši opština donosi **opština**; odluku o davanju koncesije na predmetu koncesije iznad vrijednosti utvrđene zakonom, na predlog Vlade donosi **Skupština**. (Član 9)
- **Tenderska komisija** koju ad hoc imenuje nadležni organ za oblast na koju se koncesija odnosi. Ona sprovodi postupke otvaranja ponuda, ocjene i provjere podobnosti ponuđača za učešće **na javnom oglasu**, provjere ponuda sa stanovišta njihove ispravnosti u pogledu ispunjavanja uslova određenih javnim oglasom i tenderskom dokumentacijom, vrednovanja ponuda i sačinjavanja rang liste ponuđača.
- **Komisija za koncesije** koja se sastoji od ukupno 9 članova od kojih 5 predlažu ministarstva – dva člana na predlog ministarstva nadležnog za ekonomski razvoj, od kojih je jedan predsjednik Komisije, dva člana iz reda uglednih stručnjaka na predlog Skupštine Crne Gore, po jedan član na predlog ministarstva nadležnog za poslove finansija, ministarstva nadležnog za poslove saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija, ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, udruženja poslodavaca i zajednice opština. U skladu sa Zakonom o koncesijama, aktivnosti komisije obuhvataju:
 - rješavanje po prigovorima učesnika u postupku davanja koncesija, koji se odnose na vrednovanje i rang listu i donosi odluke po njima;
 - vođenje registra ugovora o koncesijama;
 - odobravanje sprovođenja postupka produženja roka davanja koncesije ili proširenja prostora za obavljanje koncesione djelatnosti, kao i
 - podnošenje godišnjeg izvještaja o svom radu u prethodnoj godini

1.6 Koji su prihodi budžeta od hidroenergetskih koncesija?

- Prihodi budžeta Crne Gore su koncesiona naknada, projektna naknada, porez na dobit preduzeća koje upravljaju hidroelektranama i porez na dohodak zaposlenih lica.
 - Koncesionim aktom iz 2010 godine ***koncesiona naknada je definisana kao minimum 2% prihoda od prodaje proizvedene električne energije.***

1.7 Da li je za izgradnju velikih hidroelektrana potrebna energetska dozvola ili licenca?

- Energetska dozvola nije potrebna za izgradnju energetskih objekata na osnovu koncesije (osim u slučaju snage do 1MW) i za objekte koji se grade po javnom oglasu.
- Energetska licenca je obavezna za sva pravna lica koja se bave poslovima iz oblasti energetike i izdaje je Regulatorna agencija za energetiku.

1.8 Da li postoji procjena hidropotencijala vodotoka na koji se daje koncesija?

- Procjena hidropotencijala većih rijeka data je u vodoprivrednoj osnovi Crne Gore iz 2001 godine:
 - „*ukupna korisna zapremina akumulacija na Morači u obje varijante iznosila bi oko 400 hm³ - ispod 20% prosječnog godišnjeg proticaja glavnog toka rijeke - što ne omogućava dovoljno energetske i vodoprivredno korišćenje njenog potencijala*“.

1.9 Ko je nadležan za vršenje inspekcijskog nadzora u oblasti hidroenergetskih koncesija?

- Sprovođenje koncesionih akata, zakona i propisa u oblasti hidroenergetskih koncesija kontrolišu ***Elektroenergetska inspekcija*** (sprovođenje propisa iz oblasti energetike) i ***Vodoprivredna inspekcija*** (zaštita voda, održanje biološkog minimuma vodostaja itd.)

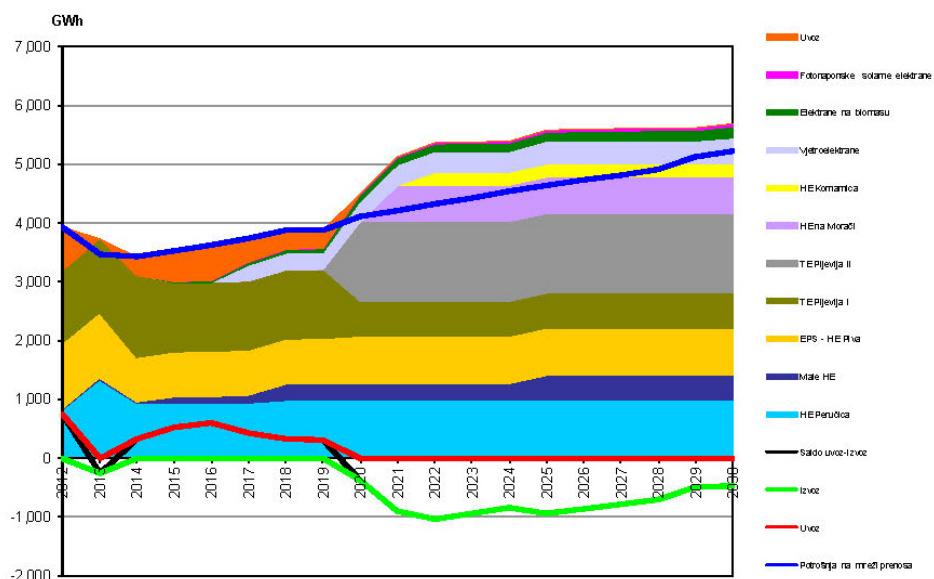
2 STRATEŠKI DOKUMENTI

2.1 Koji strateški dokumenti tretiraju korišćenje hidropotencijala Morače?

- **Vodoprivredna osnova Crne Gore** (Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, maj 2001)
- **Strategija razvoja energetike Republike Crne Gore do 2025. godine** (Ministarstvo ekonomije, 2007)
- **Akциони plan implementacije Strategije razvoja energetike Crne Gore do 2025. godine za period 2008 – 2012** (Ministarstvo ekonomije, 2008)
- **Energetska politika Republike Crne Gore** (Ministarstvo ekonomije, 2011)
- **Strategija razvoja energetike Republike Crne Gore do 2030. godine** (Ministarstvo ekonomije, 2014)
- **Nacionalni akcioni plan korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine** (Ministarstvo ekonomije, 2014)

2.2 Koji su osnovni zaključci strateških dokumenata iz oblasti energetike kada je u pitanju korišćenje hiropotencijala Morače?

- U pomenutim dokumentima se više puta ukazuje na zavisnost nacionalnog elektroenergetskog sistema od uvoza električne energije i razmatraju rješenja na različitim nivoima: povećanje energetske efikasnosti i uštede na prenosnoj i distributivnoj mreži; korišćenje obnovljivih izvora izgradnjom malih proizvodnih objekata (hidro- i vjetroelektrane, termoelektrane na biomasu, fotonaponske solarne elektrane) do velikih projekata kao što su hidroelektrane na Morači i Komarnici i drugi blok TE Pljevlja.
- Analiza elektroenergetskog bilansa pokazuje da bi **realizacijom svih planiranih proizvodnih postrojenja u planiranim rokovima Crna Gora mogla postati izvoznik električne energije tokom vremenskog razdoblja od 2020 do 2030 godine.**



Slika 10.3 : Elektroenergetski bilans Crne Gore u periodu 2011-2030 - KAP 84 MW (GWh)

3 PROSTORNO-PLANSKA DOKUMENTACIJA

Projekt korišćenja hidropotencijala rijeke Morače kroz izgradnju hidroenergetskih postrojenja sa akumulacijama predviđen je planskom dokumentacijom na državnom nivou, usvojenom od strane Skupštine crne Gore.

3.1 Na koji način je korišćenje hidropotencijala Morače tretirano važećom prostorno-planskom dokumentacijom?

- **Prostorni plan Crne Gore do 2020 godine** koristi podatke iz strateških dokumenata za planiranje realizacije sistema hidroelektrana na Morači. Tokom izrade PPCG, pod pritiskom javnosti, Skupština Crne Gore je usvojila Deklaraciju o zaštiti rijeke Tare kojom se stavlja moratorijum na korišćenje njenog hidropotencijala (HE Buk Bijela i RHE Koštanica). Na ovaj način je sistem hidroelektrana na Morači došao u prvi plan kao najveći projekt u Crnoj Gori kada su u pitanju obnovljivi izvori energije. Međutim, ukidanje mogućnosti za prevođenje dijela vode iz Tare u Moraču dovelo je u pitanje tehničku i ekonomsku održivost ovog projekta.
- **Detaljni prostorni plan za prostor višenamjenskih akumulacija na rijeci Morači** tretira sistem od četiri hidroelektrane (Andrijevo, Raslovići, Milunovići, Zlatica) sa akumulacijama i razmatra promjene koje one izazivaju u pejzažu i mreži infrastrukture i naselja. **Tehnička varijanta koju Plan tretira je ona sa maksimalnom trenutno mogućom kotom uspora na brani Andrijevo (285 mnm).**
 - Varijantno rješenje sa akumulacijom na koti 285 mnm datira iz osamdesetih godina prošlog vijeka, kada je u opticaju bilo i tzv. „visoko Andrijevo“ sa akumulacijom na 340 mnm koje je bilo i najrentabilnije sa stanovišta iskorišćenja hidropotencijala. To rješenje je odbačeno jer bi izazvalo značajno raseljavanje stanovništva kao i potrebu premještanja manastira Morača na drugu lokaciju i izgradnje alternativnog putnog pravca. Umjesto njega je usvojeno rješenje kod koga je maksimalna kota akumulacionog jezera niža od sadašnje lokacije manastira (287 mnm) i ne zahtijeva njegovo premještanje.
 - DPP detaljno razrađuje namjenu površina uz obale akumulacionih jezera, sa naglaskom na poljoprivredu, stanovanje i turizam. Na osnovu postojećih idejnih projekata za alternativne putne pravce definisana je mreža nove saobraćajne i tehničke infrastrukture.
- **Strateška procjena uticaja na životnu sredinu za DPP (SEA) – NIJE DOSTUPNA ONLINE**
 - Osnovni problemi koje SEA pominje vezani su za nedostatak relevantnih podataka, istraživanja i pratećih aktivnosti iz oblasti biodiverziteta, hidrologije, eksproprijacije, vodosnabdijevanja, kulturne baštine, demografije, zaposlenosti i industrije. Sugerise se da će oni morati biti dalje razrađeni kroz Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu (EIA): „Programi ublažavanja uticaja i monitoringa bi trebali biti korišćeni kao obrazac za detaljniju dokumentaciju koja će biti potrebna kada budu pripremane EIA za projekte hidroelektrana, što bi trebalo biti paralelno sa glavnim projektom za brane.“

4 FINANSIJSKA I SOCIO-EKONOMSKA ANALIZA

Iz prethodno prikazanih strateških i planskih dokumenata može se zaključiti da je projekt korišćenja hidropotencijala Morače u velikoj mjeri razrađen sa prostorno-planskog i tehničko-tehnološkog aspekta, kao i aspekta uticaja na životnu sredinu. Ekonomske projekcije u okviru ovih dokumenata koriste makroekonomske pokazatelje, troškove i benefite projekta u odnosu na budžet Crne Gore. Međutim, iako realizacija ovog projekta predstavlja strateško opredjeljenje države a investiciono partnerstvo kroz BOT aranžman najpoželjniji put za njegovu realizaciju, manje pažnje je posvećeno isplativosti elektrana za samog partnera – koncesionara.

4.1 Koje studije se bave isključivo ekonomskom i finansijskom stranom projekta?

- **Tehnička i ekonomska analiza za hidroelektrane na rijeci Morači** (*Technical and Economic Consultancy for the Moraca River Hydro Power Plants*) koju je 2009 godine uradila međunarodna konsultantska kuća Pöyry PLC
- **Procjena ekonomskih efekata uticaja izgradnje sistema hidroelektrana na rijeci Morači** urađena je 2010 od strane grupe domaćih eksperata i bazira se na Pöyryjevoj analizi, ali se ponovo fokusira na makroekonomske pokazatelje i fiskalne benefite.

4.2 Koji su zaključci analiza isplativosti projekta ?

- Pöyryjeva analiza predstavlja trenutno najdetaljniju finansijsku studiju u vezi sa ovom problematikom. Ona razmatra mikroekonomske pokazatelje (regionalni energetska balans, veze nacionalnih elektroenergetskih sistema u regionu, cijene električne energije itd.) važne za isplativost projekta sa strane koncesionara. Studija ukazuje na generalnu isplativost (uz izvjesne ograde u slučaju dužeg perioda nižih cijena električne energije) ali navodi:
 - „Pöyry vjeruje da će se vremenom razviti kredibilna referentna cijena, ali to neće biti slučaj tokom postupka dostavljanja ponuda za HE na Morači. Ta praznina predstavlja regulatorni rizik za koji nije vjerovatno da bi ga preuzeo strateški ili finansijski investitor. **Najvjerovatnije će država Crna Gora morati da preuzme regulatorni rizik.** [...] **Naše je mišljenje da je realizacija projekta HE na Morači malo vjerovatna pod čisto uslovima otvorenog tržišta. Od poželjnih investitora se ne očekuje da preuzmu kompletan regulatorni rizik.** Takođe vjerujemo da nije vjerovatan ni čisti PPA (ugovor o otkupu energije - POWER PURCHASE AGREEMENT), kojim bi se za investitora potpuno uklonio tržišni rizik. Vjerujemo da će za realizaciju projekta biti potrebna određena vrsta kompromisa između PPA (oslobođenosti od rizika) i (riskantne) izloženosti tržištu.”

4.3 Kakve su posljedice po budućnost projekta?

- Sumnja u isplativost projekta pod sadašnjim uslovima i odustajanje kvalifikovanih ponuđača na tenderu izazivalo je u javnosti špekulacije u vezi sa dugoročnim subvencioniranjem proizvedene energije od strane Vlade, Na koji način bi to bilo učinjeno nije jasno jer prema *Uredbi o načinu sticanja statusa i ostvarivanja prava povlašćenog proizvođača električne energije* samo hidroelektrane do 10 MW instalisane snage mogu dobijati subvencije za cijenu proizvedene struje.

5 KONCESIONI AKT

Koncesioni akt za projekat hidroelektrana na rijeci Morači donesen je 2010 godine i predstavlja osnov za pribavljanje ponuda za realizaciju ovog projekta po BOT (Build-Operate-Transfer) sistemu u kome bi koncesionar izgradio i eksploatisao elektrane u ugovorom predviđenom roku nakon čega bi ih prenio u vlasništvo države.

5.1 Šta definiše koncesioni akt?

- Opis predmeta koncesije, *granice* područja, oblasti, prostora i lokacije na kojoj će se vršiti koncesiona djelatnost; Osnovne parametre za ocjenu ekonomske opravdanosti investicije; Minimalni ili maksimalni rok trajanja koncesije; Spisak potrebne tehničke dokumentacije sa uslovima za njenu izradu, dozvola, odobrenja i saglasnosti koje treba pribaviti prije početka obavljanja koncesione djelatnosti; Izvod iz prostorno-planske dokumentacije; Strukturu vlasništva na zemljištu za koje se daje koncesija; Način rješavanja imovinsko-pravnih odnosa; Podatke o infrastrukturnim i drugim objektima koji se nalaze na prostoru za sprovođenje koncesione aktivnosti; Uslove koje je dužan da ispunjava Koncesionar u pogledu tehničke opremljenosti, finansijske sposobnosti i ostale reference i dokaze o ispunjavanju tih uslova; Osnovne elemente tenderske dokumentacije; Nacrt Ugovora o koncesiji i drugih pratećih ugovora neophodnih za realizaciju koncesije; Kriterijume za izbor najpovoljnije ponude; Uslove i način obavljanja koncesione djelatnosti; Mjere za zaštitu životne sredine i unapređenje energetske efikasnosti; Početni iznos koncesione naknade; Način određivanja tarifa za pružanje usluga; Spisak propisa koji se primjenjuju na postupak davanja koncesije i vršenje koncesione djelatnosti

5.2 Na koje tehničko rješenje sistema HE se odnosi koncesioni akt?

- Koncesioni akt se odnosi na tri tehnička rješenja:
 - **Osnovno tehničko rješenje I:** kota uspora na HE Andrijevo 285 mnv; ukupna snaga sistema 238,4 MW; prosječna godišnja proizvodnja 693,7 GWh (odnosno 721 GWh prema Pöryrjevoj analizi iz 2009. godini). Nominalna vrijednost (*Net present value*) je 474 miliona eura.
 - **Osnovno tehničko rješenje II:** kota uspora na HE Andrijevo 250 mnv; ukupna snaga sistema 238,4 MW; prosječna godišnja proizvodnja 616 GWh. Nominalna vrijednost (*Net present value*) je 404 miliona eura.
 - **Alternativno tehničko rješenje:** učesnici imaju pravo da predlože treće rješenje čija prosječna godišnja proizvodnja treba da bude najmanje 600 GWh i povoljnija sa stanovišta ekonomskih koristi i uticaja na životnu sredinu u poređenju sa Osnovnim tehničkim rješenjima I i II.

5.3 Kako se uređuje odnos između države i koncesionara?

- Prema Zakonu o koncesijama koncesioni akt sadrži Nacrt ugovora, koji definiše elemente koji će biti utvrđeni ugovorom. Prema tom nacrtu, Koncesionar se odabira na tenderu a Sponzor se obavezuje da pruži finansijsku podršku projektu. Oni zajednički osnivaju privredno društvo u Crnoj Gori (projektnu kompaniju) na koju se prenose prava i obaveze. Iz teksta Nacrta ugovora može se zaključiti da Sponzor može biti i Vlada (naknade Vladi po osnovu učešća u projektu u Ugovoru o koncesiji; naknade savjetnicima Vlade u ugovoru o podršci sponzora).

PITANJA:

I. Strateška procjena uticaja na životnu sredinu (2010) predviđa izradu većeg broja istraživanja, definisanja mjera i planova aktivnosti vezanih za:

- biodiverzitet (istraživanje životnog ciklusa riba i kretanja migratornih ptica na području uticaja akumulacija)
- hidrologiju (procjena značaja različitih sistema dotoka za nivo vode u jezeru; analiza uticaja regulisanja vodostaja Morače na nivo Skadarskog jezera, u saradnji sa relevantnim organima Republike Albanije)
- seizmiku (priprema sistema za seizmički monitoring)
- demografiju (mjere vezane za raseljavanje stanovništva, naročito starih osoba)
- privredu (mjere za ublažavanje posljedica prestanka uslova za bavljenje poljoprivredom, šumarstvom, rječnim ribolovom, eksploatacijom šljunka itd., kao i programi prekvalifikacije za nove djelatnosti)
- vodosnabdijevanje i tretman otpadnih voda (procjena izvorišta koja se potapaju i načina vodosnabdijevanja preostalog stanovništva; mjere za tretman otpadnih voda na području koje gravitira akumulacijama)
- spomenike kulture (definisanje mjera za rješavanje uticaja povećane vlažnosti na freske manastira Morača)

Realizacijom projekta teritorija ovog dijela Crne Gore se značajno mijenja, kao i način života stanovništva. Navedeni dokumenti bi trebalo da pruže dodatne informacije o posljedicama realizacije projekta i olakšaju prelaz na novi režim korišćenja prostora izmijenjenog formiranjem akumulacionih jezera. Šta je od toga urađeno u proteklih 5 godina?..... (MINISTARSTVO EKONOMIJE, MINISTARSTVO ODRŽIVOG RAZVOJA I TURIZMA, AGENCIJA ZA ZAŠTITU ŽIVOTNE SREDINE, CENTAR ZA KONZERVACIJU I ARHEOLOGIJU)

II. Kada se očekuje raspisivanje novog tendera za izgradnju HE na Morači? (MINISTARSTVO EKONOMIJE)

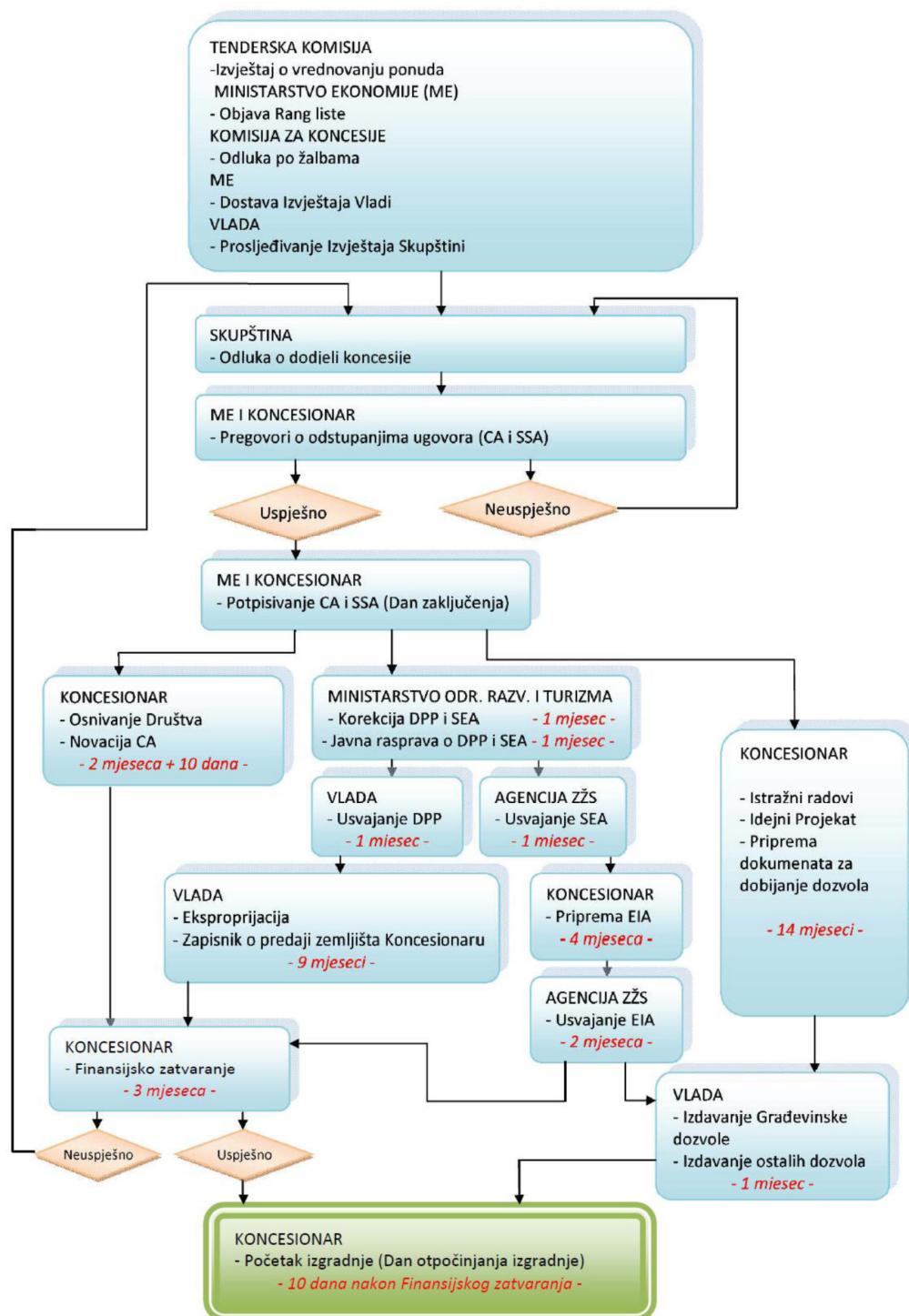
III. Da li se razmatra subvencioniranje proizvodnje od strane države, budući da u Pöyryjevoj analizi stoji da je malo vjerovatna realizacija projekta u uslovima otvorenog tržišta, a u koncesionom aktu stoji da će cijena električne energije biti definisana na tržištu? (MINISTARSTVO EKONOMIJE)

IV. Strategija razvoja energetike predviđa da Crna Gora u jednom periodu bude izvoznik električne energije. Poznato je da zemlje orijentisane na izvoz energenata imaju fondove kroz koje prihod od izvoza koriste za razvojne projekte ili za podsticanje konkurentnosti sopstvene privrede (niske cijene energenata za industriju itd.) ali taj aspekt nije obrađen ni u jednom strateškom dokumentu. Kada se očekuje donošenje politika vezanih za ovo pitanje? (MINISTARSTVO EKONOMIJE)

PREDLOZI:

- a) Značajne promjene koje bi prostor gornjeg toka Morače pretrpio usljed izgradnje akumulacija predstavljaju i veliku razvojnu šansu u smislu korišćenja prostora u turizmu. Ukazujući na ove mogućnosti i koordinišući sprovođenje preporuka iz SEA (prije svega kroz promociju zajedničkih projekata sa lokalnim upravama, nadležnim institucijama, privatnim i civilnim sektorom, međunarodnim organizacijama) Ministarstvo bi moglo da poveća podršku i povjerenje javnosti za realizaciju projekta akumulacija na Morači.
- b) Poziv za transparentniji pristup od strane Vlade i opširnijom raspravom o detaljnim finansijskim parametrima investicije. Javnosti su predstavljene informacije o zavisnosti od uvoza energije (koji svakako plaćaju potrošači, kao i sve ostale uvezene proizvode i usluge) ali nije jasno koliko je ulaganje u projekt hidroelektrana isplativo u odnosu na uvoz.
- c) DPP za prostor višenamjenskih akumulacija na Morači predviđa da se UT uslovi za izgradnju objekata izdaju direktno iz ovog plana, odnosno da *„osnov za gradnju u zoni zahvata Detaljnog prostornog plana proizilazi iz ovog Plana ili drugog planskog dokumenta koji je usaglašen sa ovim Planom“*. Iako DPP daje tipske UT uslove za različite kategorije objekata, on suštinski ne može da pruži jasne smjernice za urbanističko oblikovanje, regulaciju i sl. S obzirom da se radi o novim područjima za gradnju i novim mogućnostima za valorizaciju prostora u turističke svrhe, veoma je važno da planska dokumentacija bude jasna i potpuna inače će prostor biti prepušten stihijskoj izgradnji kao što je to bio slučaj sa atraktivnim lokacijama na primorju, Bjelasici, Durmitoru itd. u periodu 2006 – 2009. U slučaju uspješnog tendera za izgradnju hidroelektrana, Ministarstvo održivog razvoja i turizma bi trebalo da pokrene postupak izrade odgovarajuće dokumentacije na nivou državnih studija lokacije.

DODATAK: GRAFIČKI PRIKAZ AKTIVNOSTI OD MOMENTA PODNOŠENJA PONUDA DO POČETKA IZGRADNJE HIDROELEKTRANA



Izvor: **Obrazloženje izmjena tenderske dokumentacije za HE na Morači,**

Vlada Crne Gore, 28.07.2011(<http://www.gov.me/ResourceManager/FileDownload.aspx?rId=81993&rType=2>)